

"Det var det". Assistens kirkegård i Köpenhamn.

NÄR, VAR OCH HUR jag kommer att dö vet jag förstås inte. Men jag kan alltid hoppas att det är städlat och snyggt hos mig när det en gång sker, att jag hunnit få ordning i mina papper och röjt i garderoben och på vinden. Man vill ju inte lämna en massa stök efter sig.

Framtiden får visa hur det blir med den saken. Men ett är redan säkert. När det väl händer står en imponerande samhällelig apparat redo att se till att mitt lik – förlåt om ordet känns obehagligt men det är vad det är – hanteras enligt de lagar och bestämmelser som finns på området. Mina anhöriga kan inte göra vad som helst med det. De kan inte låta begrava eller kremere det i en pappkista som man kan i en del andra länder. De får inte gräva ner det i trädgården, vilket hade varit fullt lagligt om vi hade bott i England. De får inte lägga det i sprit som Madame de Staël lät göra med sin far Jacques Necker, finansminister under Ludvig XVI. De får inte lägga ut det i naturen för att ätas av de vilda djuren som nomadfolk alltid har gjort eller på ett högt torn för att bli gamarnas byte som zoroasterna i Iran gjorde förr och som parserna i Mumbai gjorde tills nyligen då miljögifterna hade tagit slut på asätarna.

De får inte heller bränna mig på bål som man gör i Indien (och som nyligen blivit tillåtet i Colorado och i England) utan endast i en krematorieugn tillhörande Svenska kyrkan. De får inte låta pressa askan till en diamant, vilket är fullt möjligt – fast dyrt – i Schweiz och en del andra länder. Inte heller får den spridas via fyrverkeri, vilket är populärt i USA och England. Mina anhöriga får inte ens behålla urnan hemma i bokhyllan. De enda alternativen är att sprida askan i naturen eller över havet – efter vederbörligt tillstånd från länsstyrelsen – eller att deponera den på en av Svenska kyrkan administrerad begravningsplats.

Säkert är också att min död och begravning kommer att sysselsätta inte bara mina anhöriga utan också ett stort antal andra människor: doktorn som skriver ut dödsorsaksintyget och dödsbeviset som myndigheterna ska ha, någon på Skatteverket som ordnar fram ett kremeerings- och gravsättningsintyg, någon på Socialstyrelsen som registrerar min död i dödsorsaksregistret, teknikerna på bårhuset om jag måste

dit, folket på begravningsbyrån som anlitas, floristerna som gör kransar och buketter till min begravning (ifall blommor inte undanbeds), offici-
anten som håller i ceremonin (om det ska vara en ceremoni), musikerna
som spelar (levande musik ska det vara!) och kyrkogårdsförvaltningen
som ordnar med graven eller kremeringen och förmodligen några
stycken till.

De organisationer och myndigheter som genom sina lagar, regler,
bestämmelser och anvisningar styr processen fram till dess jag har
slutförvarats är:

Sveriges riksdag genom Begravningslagen 1990:1144 och Begravnings-
förordningen 1990:1147

Socialdepartementet som ansvarar för hälso- och sjukvårdslagstiftningen
Socialstyrelsen som tillämpar hälso- och sjukvårdslagen (den stadgar
också hur döda ska tas hand om) och som för dödsorsaksstatistik

Skatteverket som registrerar dödsfall och utfärdar det intyg som behövs
för begravningen eller kremeringen

Kammarkollegiet som fastställt de begravningsavgifter som jag årligen
betalat via skattsedeln

Svenska kyrkan som jag visserligen inte är medlem av men som genom
sina församlingar ansvarar för begravningsverksamheten (utom i
Stockholm och Tranås där det är kommunen) och som har inkasserat
de begravningsavgifter som jag har erlagt genom åren

Sveriges Kommuner och Landsting och dess cirkulär om omhändertagan-
det av avlidna

Landstinget som har ansvaret för mitt lik fram till dess det blir lagt i en
kista och begravningsbyrån eller mina anhöriga tar över

Samrådsgruppen begravningsbranschen träindustrin som har utfärdat den
kravspecifikation enligt vilken min kista har tillverkats

Länsstyrelsen som ger tillstånd till att min aska strös i naturen

Av Sveriges 9,3 miljoner invånare dör 90 000–95 000 varje år. Om man
tänker på allt som ska till bara för min lilla enkla begravning inser man
hur omfattande begravningssektorn måste vara.

Det sägs att döden inte längre är tabu. Det stämmer på sätt och vis, på
sätt och vis inte. Även om det talas betydligt mer om den än för tjugo
år sedan förnekas den ständigt. ”Vår älskade har flyttat till himlen”,
”Himlen har fått sin finaste ängel” står det i dödsannonserna. Begrav-
ningsbilarna är så diskreta att de knappast syns. Skulle någon artig
herre komma på idén att lyfta på hatten eller kepsen som man gjorde
förr hinner han inte lyfta handen förrän den har svischat förbi.

Däremot får vi gärna tala om sorg. Vi till och med uppmuntras att
göra det, gärna med en terapeut specialiserad på sorgearbete. Men
sorg är en känsla, eller snarare ett kaotiskt kluster av starka och ofta
primitiva känslor – vrede, övergivenhet, förtvivlan, saknad, bitterhet
och skuld. Begravningar, hur känsloladdade de än är, utgörs däremot
till stor del av praktiska, ibland direkt triviala, arrangemang och frågor.

Ändå är det som om man inte får nämna ordet begravningar utan att
i samma andetag tala om sorg och det med ett ordval som undviker
alla direkta och obehagliga termer. Häromåret visades en dansk tv-
dokumentär som skildrade vad som händer mellan dödsfall och begrav-
ning. *Lig* blev till *kropp* i de svenska undertexterna. Jag har till och med
träffat personer som anser att den begravningsavgift som anges på skatt-
sedeln borde heta något diskretare. Begravning, usch! Det är tungt nog
att behöva betala en massa skatt. Att dessutom påminna oss om vår
dödlighet är en oförsämndhet från Skatteverkets sida.

Det är förfärligt att förlora dem man håller av och det finns sorgelål
som kan kännas omöjliga att ta sig ur. Folk blir galna av sorg. Men det
finns andra sätt att se på begravningar än genom sorgens tårar. Döden
är ett biologiskt faktum och ofrånkomlig. Allt som lever dör, förr eller
senare. Död är natur, hur onaturliga omständigheterna kring den än
må vara. Begravningar är kultur.

Förhållningssätten och ritualerna kring den döda kroppen, som ju på
ett eller annat sätt måste undanskaffas, beror på den tid och det sam-
hälle man lever i. Till och med mellan grannländer – Sverige och
Danmark exempelvis – finns stora skillnader, både när det gäller tradi-
tioner och lagstiftning. Det är med begravningar som med julfirandet.

Varje land gör det på sitt speciella sätt och tycker de andras är besynnerligt.

En etnolog som forskar på olika begravningsskick upplever ingen sorg. Det gör inte heller krematorie- och kyrkogårdspersonal, begravningsentreprenörer och präster som håller griftetal över personer som de aldrig träffat. Det behöver inte betyda att de är cyniska utan att de är yrkesmänniskor med den distans som är nödvändig för att de ska kunna göra sitt jobb. Andras sorg är inte deras sorg.

Jag som författare är också yrkesmänniska. Det som har drivit mig att skriva denna bok är vetgirighet, ibland rentav upptäckarglädje, men också förundran inför de konstigheter som förekommer i begravningsvärlden.

Ytterligare en motivation, som vuxit sig allt starkare under arbetets gång, måste nog kallas folkbildarnit. Det är inte alls bra att så många människor inte vet någonting – och ingenting vill veta – om hur vårt begravningssystem fungerar och att det därför alltför sällan diskuteras. Konsekvensen blir att annars förnuftiga och handlingskraftiga personer omyndigförklarar sig själva och överlåter allting åt begravningsentreprenörerna när deras anhöriga ska begravas. När folk säger att de har upplevt sig själva som gäster på sina närmastes begravningar är det något som är fel.

Det som stör mig mest, när det gäller döden, är att det är så svårt att få raka besked om vad som ska ske med kroppen, vad jag som anhörig själv kan göra, får göra och måste göra. Det finns hur många vackra broschyrer som helst med stiliga färgbilder på kistor, blomsterdekorationer, urnor och gravstenar, men allt det där är ju bara varor som någon hoppas att vi ska köpa så dyrt som möjligt.

Så skriver konsumentjournalisten Charlotte Reimerson i *Den sista tjänsten* från 1995, en förträfflig faktabok om varor och tjänster i samband med begravningar. Begravningsentreprenörer nämner den fortfarande med fasa. Tyvärr gäller hennes konstaterande fortfarande, bortsett från att det förutom broschyrer också finns hemsidor, fast två

decennier har gått sedan boken kom ut. Raka besked är fortfarande en bristvara på området.

Denna bok är inte en uppföljning av Reimersons, även om en sådan hade behövts, inte minst på grund av ändrad lagstiftning. Mitt syfte är först och främst att berätta om begravningar och begravningsbranschen på ett intresseväckande sätt och om hur de svenska begravningarna skiljer sig från jämförbara länders. Avsikten är inte att ge tröst utan kunskap, fakta och underlag för diskussioner och egna ställningstaganden. Jag hoppas kunna göra det lättare för människor att tala om de saker som det nu råder en kompakt okunnighet om.

Anledningen till att jag knappast alls skriver om andra sorters religiösa begravningar än de som sker i Svenska kyrkans regi är att det bland ortodoxa kristna, muslimer, judar, buddhister och andra sällan råder någon tvekan om hur en begravning ska gå till. Traditionerna och föreskrifterna är klara och tydliga och beroendet av begravningsentreprenörens rekommendationer kan inte ens liknas vid det konventionellt svenska.